

O JANU DLASKOVI (1973–2023)

Vem kan segla förutan vind,
vem kan ro utan åror,
vem kan skiljas från vännen sin
utan att fälla tårar?

Jag kan segla förutan vind,
jag kan ro utan åror,
men ej skiljas från vännen min
utan att fälla tårar.

Kdo plachtit umí bez větru,
bez vesel umí plout,
kdo sbohem dáti příteli,
a ztišit slzí proud?

Já plachtit umím bez větru,
bez vesel umím plout,
jen ne sbohem dát příteli
a ztišit slzí proud.

Finskošvédská lidová píseň, zřejmě z Åland
(překlad Helena Březinová)

Ve čtvrtek 21. prosince zemřel na svém pracovišti, na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, náš kolega a kamarád Jan Dlask, výjimečně neokázalý, jemný a slušný člověk. Zemřel rukou pro něj neznámého člověka, zemřel při tragédii, již si v české vzdělávací instituci nikdo nedokázal představit, a většina z nás kolegů si jeho smrt dodnes nedokáže plně připustit. Jeho nepřítomnost v Ústavu germánských studií je hmatatelná a provází nás při našich běžných činnostech denně — a bude nás provázet stále. Jan vyučoval páteční předměty v bakalářské finštině a v magisterském programu finské filologie a jeho náhlá smrt postavila nás kolegy před otázku, co dál bez jeho unikátní kompetence. Jak nahradit přednášky a semináře tak vysoce specializovaného odborníka, jak jej zastoupit coby spolehlivého a vždy vstřícného a ochotného kolegu.

Pilířem studijního programu finština ovšem Jan nebyl jen v suchopárných akreditačních materiálech. Spoluutvářel ducha pražské finštiny, její vstřícnou a dělnou atmosféru. Bylo pro něj příznačné, že se v Ústavu germánských studií iniciativně chopil snahy zreformovat studentské evaluace na celé Filozofické fakultě, aby vyučujícím lépe sloužily jako zpětná vazba. Studentům odborně radil a pomáhal s takovým nasazením, že si jej s oblibou a důvěrou vybírali jako svého školitele, a osamoceni jsme tak nezůstali jen my kolegové, nýbrž i dlouhá řada jeho žáků.

Jan Dlask vystudoval švédštinu a finštinu na FF UK (1992–2000) a specializoval se na literární dějiny a teorii, přičemž právě kombinace zmíněných dvou severských

filologií předurčila jeho odborné směřování. Záhy se díky ní dostal k literatuře v mezinárodním měřítku zcela zásadní, k literatuře finských autorů a autorek píšících ve své mateřštině — ve švédštině. Jeho obrat k finskošvédské literatuře neznamenal ústup k menšinovému jevu v periferní evropské tradici, přestože Jan ve věnování monografie *Dějiny finskošvédské literatury v perspektivě bourdieuovské sociologie* (2018) „studentům kombinace finština — švédština“ píše o „inklinaci k úchylce finskošvédské“. Meziválečný finskošvédský modernismus, jedno z nejvýznamnějších ohnisek evropského expresionismu, a v menší míře i poválečná finskošvédská literatura jsou totiž svorníkem švédské i finské národní literatury, tvoří výrazný kmen, z nějž obě literatury vyrostly do současné podoby a s jejímž plodným poetickým dědictvím se dodnes poměřují. Monografie Jana Dlaska sice není tradičními dějinami finskošvédské literatury, odhlíží od literárních forem, avšak podrobně mapuje konceptuální kulturní dějiny finských Švédů, jak se jeví v jejich literárních debatách a sporech.

Literární současnost nám občas připadá jednolitá, kvalitativně, či přinejmenším výrazově a významově sevřená, a to tím spíše, sledujeme-li tvorbu psanou v jazyce, jež lze počtem svých mluvčích klást mezi jazyky ještě malé či už střední — takovým jazykem je finština. Dojem sevřenosti může být dále umocněn malým počtem kategorií vymezujících úhel pohledu na literární dějiny. V případě finské literatury jimi jsou například obraz národa (kategorie přítomná ve finské literární historiografii od války) anebo míra a účel aluzí na finský folklor (kategorie v historiografii přítomná od osvícenství) — výjimečné je to finské dílo, jež na finský folklor žádným způsobem nereaguje, což lze kontextově chápat také jako reakci sui generis. V takovémto úhlu pohledu navíc ustupuje do pozadí otázka kvality. Jan dokázal na finskou i finskošvédskou literaturu hledět zblízka, dokázal v ní nacházet rozmanitost a k tomu si za střed svého odborného literárněhistorického zájmu zvolil uchopení umělecké kvality jednotlivého literárního díla, kategorie v obecné formulaci unikavé a dějinně kotvené, přesto jako předmětu ve smysluplné výpovědi o literárním díle nezbytné.

Jan se v souladu se sociologickým úhlem pohledu Pierra Bourdieu, jež ho zajímal a o němž i mnohé napsal, neomezil na kanonická literární díla, ale hledal k nim kvalitativní kontrasty i paralely v dílech literatury triviální, především v detektivních románech, ale i v jiné populární žánrové próze — například ve fantastických povídkách, jež spolu se studenty překládal a které vyšly v několikrát dotiskované antologii *Lesní lišky a další znepokojivé příběhy* (2016). Umělecká kvalita byla totiž jedním z hlavních Bourdieuových témat, jak Jan ukázal v článku *Existuje „brak“ u Pierra Bourdieua? (Slovo a smysl 2013, 10)*. Tutéž perspektivu hodlal do budoucna využít v rozboru Waltariho prozaických děl: modernistických a tematicky rozmanitých novel v protikladu k politicky alegorickým a tradičním realistickým způsobem vyprávěným detektivním a historickým románům. Avšak jak již bylo řečeno, detektivní romány obecně nebyly Janovi pouhými odraznými deskami užitými k nasvícení kvality jiných děl. Z jeho recenzí finských i švédských detektivek psaných třeba pro Tvar nebo pro internetový časopis *iliteratura.cz* číší bezprostřední čtenářské zaujetí a autor kriticky formuluje hodnoty vlastní tomuto žánru.

Díky své podrobné znalosti švédské literatury dokázal Jan posuzovat případnost navrhovaných periodizací finské literatury, jež se k té švédskojazyčné často obracela jako ke svému inspiračnímu zdroji, ba i vzoru. A v této základní projekci,

v kategoriích odvozenosti a původnosti, soudil též jednotlivá finská díla. Janovu dvojí kompetenci reflektuje i nekrolog, který vzápětí po jeho skonu vydalo předsednictvo International Organization of Scandinavian Studies (IASS), jejímž byl členem.

Besides Finnish, he had also studied Swedish and his research specialization was Finnish-Swedish or Fenno-Swedish literature. Jan Dlask was a respected and active participant in the IASS conferences. He was an outstanding scholar and published extensively on Finnish, Finnish-Swedish, minority literature and literary history amongst others.

Domníváme se, že Janovy rozbory literárních a estetických debat finskošvédských autorů, také označovaných jako autoři Švédského Finska, pomocí Bourdieuvých sociologických pojmů literárního pole, intelektuálního pólu, komerčního pólu, umění pro umění a politické angažovanosti ho dovedly i k nadhledu, s nímž komentoval nejrůznější debaty — již neomezené čistě na literaturu — v českém tisku. Jan si uvědomoval strukturální sepětí politických a společenských fenoménů a potřebu posuzovat je v rámci daného autonomního pole. Značná část jeho publicistiky je tak reakcí na nefunkční analogie a paralely používané v české veřejné debatě a vedené příliš hrubě bez znalosti finských, švédských a uralských ruských souvislostí. Zároveň v něm dlouhodobé zaujetí pro literární sociologii a pro otázku minorit prohloubilo jeho hluboké sociální citění a snahu po odstranění systémových nespravedlností a dalšího znevýhodňování těch, kdo se bez sociálních výhod již narodí. Trápil ho zejména dluh českého školství při odstraňování neblahého sociálního dědictví žáků. V tomto smyslu byl Jan veřejným intelektuálem: opravoval na znalostech nezaložená, uspěchaná a sebevědomá tvrzení, vnášel do debaty zasvěcenou perspektivu odjinud, a tím českou společnost kultivoval.

Uměleckému překladu se Jan věnoval jen příležitostně. V tandemu s Michalem Švecem nicméně přeložil několik zásadních básní pro antologii finské lyriky *Bílé přeludy na vlnách* (2020), mimo jiné i báseň „Labuť“ Johana Ludviga Runeberga. Vzpomeňme na Jana Dlaska v její závěrečné sloce:

Ač snění tvého života
zavanou stovky let,
na severu směls milovat
a v jaru jeho pět.

Michal Kovář | Ústav germánských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy |
nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
ORCID ID: 0000-0002-3459-2441
michal.kovar@ff.cuni.cz

Helena Březinová | Ústav germánských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy |
nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
ORCID ID: 0000-0001-5813-2709
helena.brezinova@ff.cuni.cz

